

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

про доцільність подальшого удосконалення та спрощення процедур здійснення дисциплінарного провадження щодо суддів

ВСТУП

Постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220 затверджено Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки¹ (далі – ДАП).

У підпункті 2.1.3.2.2 пункту 2.1.3.2 проблеми 2.1.3 розділу 2 заходів з виконання ДАП передбачено захід з підготовки аналітичного звіту про доцільність подальшого удосконалення та спрощення процедур здійснення дисциплінарного провадження щодо суддів. Даний захід спрямований на вирішення проблеми відсутності дієвих механізмів підтримання доброчесності суддівського корпусу та реагування на встановлені факти впливу, тиску на суддів та втручання в їх діяльність. А очікуваний стратегічний результат відповідно до пункту 2.1.3.2. ДАП – уточнено перелік та підстави дисциплінарної відповідальності судді та її види у спосіб, що дає можливість суддям прогнозувати свою поведінку, зокрема, більш чітко визначено ознаки дисциплінарних правопорушень, які порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя, а також вдосконалено та спрощено механізм дисциплінарного розслідування та розгляду дисциплінарних справ.

Як зазначено в ДАП, прозорість здійснення розгляду дисциплінарних скарг, здійснення дисциплінарних проваджень щодо суддів, а також перегляду рішень Дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя (далі – ДП ВРП) залишається недостатньою, що знижує довіру до відповідних органів. Деякі з підстав для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності не визначені достатньо чітко, щоб суддя мав змогу прогнозувати свою поведінку.

Крім того за результатами 4-го раунду оцінювання щодо запобігання корупції у діяльності парламентарів, суддів та прокурорів, GRECO відзначало проблему щодо того, що підстави притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності сформульовані недостатньо чітко. Через це була надана рекомендація XIX, якою передбачено необхідність «сформулювати визначення дисциплінарних правопорушень, які стосуються поведінки суддів, більш чітко. Зокрема, варто замінити фразу «норми суддівської етики та стандарти поведінки,

¹Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220 «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023->

які забезпечують суспільну довіру до суду», більш чітким і конкретним формулюванням відповідного правопорушення»².

Також на практиці виникають випадки, за яких судді, щодо яких здійснюється дисциплінарне провадження, ще до його завершення звільняються з посад на підставі заяв про відставку.

В аналітичному звіті буде проаналізовано доцільність подальшого удосконалення підстав дисциплінарної відповідальності та механізму здійснення дисциплінарних проваджень.

Проблема 1. Підстави притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності сформульовані недостатньо чітко.

Нормативне регулювання

Розділом VIII Конституції України передбачено, що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України; здійснюючи правосуддя суддя є незалежним та керується верховенством права, принцип якого визнається і діє в Україні (статті 8, 126, 129). З огляду на такі гарантії незалежності суддів, закріплених на рівні закону, повинен існувати й справедливий порядок розгляду дисциплінарних справ щодо суддів.

Стаття 126 Конституції передбачає перелік підстав для звільнення судді (неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я; порушення суддею вимог щодо несумісності; вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням; незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду; порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна) та припинення повноважень (досягнення суддею шістдесяти п'яти років; припинення громадянства України або набуття суддею громадянства іншої держави; набрання законної сили рішенням суду про визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним; смерті судді; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину).

Розділом VI Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон) визначена дисциплінарна відповідальність суддів та закріплено норми щодо підстав дисциплінарної відповідальності судді.

² Четвертий раунд оцінювання. Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів. Звіт за результатами оцінки. Україна. 2017. Режим доступу: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017-/1680737206> (пункт 183).

Законодавець, дотримуючись міжнародних стандартів і рекомендацій, у статті 106 Закону розширив перелік підстав дисциплінарної відповідальності судді з 14 (до 2016 року) до 19 пунктів, приділивши увагу додатково питанням доброчесності суддів та їх кваліфікації.

Отже, наразі стаття 106 Закону передбачає, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) умисне або внаслідок недбалості:

а) незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду;

б) незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору;

в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу;

г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;

г) незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу;

д) порушення правил щодо відводу (самовідводу);

2) безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень;

3) допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу;

4) умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків;

5) розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

6) неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;

7) неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом);

8) втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями;

9) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції;

10) зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством;

11) використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;

12) допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна;

13) ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя, у тому числі недодержання встановлених законом строків надання інформації;

14) непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання;

14⁻¹) непроходження суддею початкової підготовки, передбаченої статтею 89 цього Закону;

15) визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом;

16) неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом;

17) подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей;

18) неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим Законом;

19) декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді.

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 106 Закону суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстав допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, невідповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу.

Разом з тим дотримання правил суддівської етики, у тому числі виявлення та підтримання високих стандартів поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів є обов'язком судді (п.2 ч.7 ст. 56 Закону). Питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, затвердженого XI черговим з'їздом суддів України від 22 лютого 2013 року³.

Результати моніторингу способу життя судді можуть також використовуватися для оцінки дотримання суддею правил суддівської етики (стаття 58, частина четверта статті 59 Закону). Необхідно зауважити, що недотримання норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, є підставою для можливого визначення в діях судді істотного дисциплінарного проступку, який є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді (пункт 3 частини першої статті 106, пункт 1 частини дев'ятої статті 109 Закону).

У Кодексі суддівської етики (далі – Кодекс) окреслені стандарти поведінки судді під час здійснення правосуддя та визначено, якою має бути його позасудова

³Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>

поведінка, яка передбачає, що суддя повинен бути прикладом неухильного дотримання високих стандартів поведінки з метою зміцнення довіри громадян у чесність, незалежність, неупередженість та справедливість суду, докладати всіх зусиль до того, щоб на думку розсудливої, законослухняної та поінформованої людини його поведінка була бездоганною (статті 1, 3 Кодексу).

Кодекс суддівської етики, положення якого спрямовані на встановлення етичних стандартів, пов'язаних зі статусом судді, ґрунтується на Конституційних нормах, положеннях Закону та міжнародних актів, зокрема Бангалорських принципах поведінки суддів. При цьому, порушення правил етичної поведінки, встановлених цим Кодексом, не можуть самі по собі застосовуватися як підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та визначати ступінь їх вини (стаття 4 Кодексу).

Суддя повинен виконувати свої професійні обов'язки незалежно, виходячи виключно з фактів, установлених на підставі власної оцінки доказів, розуміння закону, верховенства права, що є гарантією справедливого розгляду справи в суді, не зважаючи на будь-які зовнішні впливи, стимули, загрози, втручання або публічну критику (стаття 6 Кодексу).

Розроблений робочою групою на виконання рішень Ради суддів України №70 від 11 грудня 2014 року та № 21 від 12 березня 2015 року Коментар до Кодексу суддівської етики (затверджений рішенням Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1) покликаний детальніше розтлумачити положення Кодексу суддівської етики у контексті нормативно-правового регулювання та міжнародних стандартів.

Разом з тим визначення поняття суддівської етики не міститься як в законодавчих нормах, так і у самому Кодексі. Так, суддівській етиці присвячена спеціальна норма – стаття 58 Закону з назвою «Етика судді», відповідно до якої питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики. У Коментарі, аналізуючи походження поняття суддівської етики, зауважили про її визначення як різновиду професійної етики, однієї із галузей етичної науки, науки про мораль.

На підставі Бангалорських принципів поведінки суддів від 19.05.2006, схвалених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27.07.2006 № 2006/2312, під суддівською етикою пропонується розуміти певну систему базових принципів регламентації поведінки суддів у судовому засіданні, в суді та позасудової поведінки, які побудовані з урахуванням особливостей професійної діяльності судді та створені для підтримки суддівських стандартів, діють об'єктивно і незалежно з метою збільшення значущості існуючих правових норм та правил поведінки для суддів.

Практика застосування

В узагальненні практики розгляду Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) та її дисциплінарними органами дисциплінарних справ щодо суддів (за матеріалами справ 2017-2021 років) зауважено, що насамперед необхідно розмежовувати винну поведінку судді та суддівську помилку. «Питання помилок щодо фактів та права, які були допущені судом, не належать до компетенції дисциплінарного органу доти, доки такі помилки не вчинені умисно або внаслідок недбалості та/чи не порушують прав та свобод, що захищаються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод прояви суддівського свавілля необхідно відрізняти від добросовісної суддівської помилки, тобто помилки без ознак умислу або грубої недбалості. Добросовісність вказує на те, що суддя діяв сумлінно — з належним ставленням до своїх обов’язків встановив фактичні обставини, які підлягають правовій оцінці, оцінив докази та тлумачив закон, але припустився помилки, яка не була настільки очевидною й однозначною»⁴.

Оскільки, Конституцією України передбачено (стаття 126), що підставою для звільнення судді є вчинення істотного дисциплінарного проступку, то необхідним є визначення критеріїв за яким кваліфікувати чи дисциплінарний проступок є істотним. Саме тому в узагальненні практики розгляду дисциплінарних справ щодо суддів ВРП сформулювало орієнтовний перелік обставин, які мають бути враховані (з урахуванням принципів розумності та пропорційності) для визнання дисциплінарного проступку таким, що є істотним:

а) першочерговим є встановлення загального складу проступку (частина перша статті 106 Закону) та визначення наявності додаткових кваліфікуючих ознак (частина дев’ята статті 109 Закону);

б) дисциплінарні органи повинні оцінити негативні наслідки, які перебувають у прямому причинному зв’язку з діянням судді, та відобразити в рішенні відповідні причинно-наслідкові зв’язки;

в) рішення має містити опис форми вини з урахуванням того, що наявність недбалості не може бути підставою для визнання проступку неістотним (за виключенням — подання декларацій у передбачених законом випадках (пункт 6 частини дев’ятої статті 109 Закону));

г) у випадках наявності так званого суспільного резонансу, негативної реакції громадянського суспільства на дії судді про це доречно зазначити в рішенні;

д) визначення наявності в судді непогашених дисциплінарних стягнень.⁵

⁴ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>

⁵ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>

За результатами узагальнення практики розгляду дисциплінарних справ щодо суддів ВРП констатувало існування проблеми кваліфікації дій судді за підпунктами «а», «б», «г», «г» пункту 1 частини першої статті 106 Закону.

Суть проблеми полягає в тому, що формулювання за підпунктом «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону *«незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду»* охоплює велику кількість діянь суддів, які відповідно до практики ЄСПЛ можуть розцінюватись як порушення «права на суд», які водночас може бути кваліфіковані одночасно і за пунктом 4 частини першої статті 106 Закону *«умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків»*.⁶

Проблематика кваліфікації дисциплінарних проваджень за підпунктом «б» пункту 1 частини першої статті 106 Закону *«незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору»* полягає в тому, що відсутня єдність практики застосування щодо тлумачення цих положень, зокрема використання її як інструменту для оцінки мотивації судового рішення, а також трапляються випадки кваліфікації дій суддів щодо незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін як дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 4 частини першої статті 106 Закону.⁷

Відповідно до підпункту «г» пункту 1 частини першої статті 106 Закону суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за умисне або внаслідок недбалості порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. За результатом аналізу ВРП проблемним моментом застосування даної підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності є те, що вказана підстава здебільшого не є самостійною та входить до сукупності складів проступків, що може вказувати на створену

⁶ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>

⁷ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>

недоліками законодавства проблему відмежування цього складу дисциплінарного проступку від інших⁸.

Проблемними моментами у реалізації підпункту «г» пункту 1 частини першої статті 106 Закону «незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу» є те, що на практиці Дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя за вказаною підставою також попередньо кваліфікували дії суддів щодо незабезпечення права на захист підозрюваного, засудженого, та особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.⁹

Проведений ВРП аналіз дисциплінарних справ щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності за пунктом 3 частини першої статті 106 Закону *«допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу»* визначив необхідність більш чіткого визначення підстав дисциплінарної відповідальності за порушення правил суддівської етики, що відповідатиме такій послідовності: дія, кваліфікація, наслідок (відповідальність).¹⁰

Крім того, наявна відповідна судова практика щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстав допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, яке передбачено пунктом 3 частини першої статті 106 Закону. Дисциплінарним порушенням було визнано поширення негативних оцінок стосовно іншого судді у процесуальних документах, що також суперечить правилам суддівської етики. При цьому наголошено, що невід’ємною частиною діяльності судді є дотримання етичних норм, високих стандартів поведінки, не допускаючи прояву некоректної поведінки при здійсненні будь-якої діяльності, що пов’язана з посадою судді (постанова ВП ВС від 01 листопада 2018 року у справі №11-866сап1853).

Узагальненням практики розгляду ВРП та її дисциплінарними органами дисциплінарних справ щодо суддів (за матеріалами справ 2017-2021 років) запропоновано напрацювання необхідних законодавчих змін до певних положень статі 106, 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

⁸ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>

⁹ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>

¹⁰ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>

Так, зокрема пропонується внести зміни до пунктів 1, 3, 4 частини першої статті 106 Закону та скоригувати підстави дисциплінарної відповідальності судді визначивши, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) умисне або внаслідок недбалості:

а) істотне порушення норм процесуального права та/або невиконання процесуальних обов'язків суддею, що призвело до порушень правил юрисдикції або складу суду;

б) порушення вимог процесуального закону щодо наведення мотивів ухваленного судом рішення;

в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу;

г) виключити;

г) незабезпечення права на захист та/або перешкоджання реалізації прав учасників судового процесу;

д) порушення правил щодо відводу (самовідводу);

3) умисне чи внаслідок недбалості допущення суддею поведінки, що порочить звання судді та/або підриває авторитет правосуддя чи суспільну довіру до суду;

4) умисне або внаслідок недбалості порушення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, прав людини і основоположних свобод чи законів України, що призвело до істотних негативних наслідків.

Також ВРП пропонує внести зміни до статті 109 Закону та передбачити, що істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді, може бути визнаний, зокрема, такий факт, що суддя вчинив дії, що свідчать про колабораційну діяльність, зокрема: публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України; публічні заклики до підтримання рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави агресора, до співпраці з державою агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України; добровільне зайняття посади, пов'язаної з виконанням владних функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території; вчинення дій з метою отримання громадянства держави-агресора¹¹.

Варто зазначити, що в своєму звіті-оцінці відповідності заходів, вжитих органами влади України для виконання рекомендацій оціночного звіту

¹¹ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>

четвертого раунду щодо України, GRECO нагадала, що за висновками *Проміжного* звіту-оцінки відповідності від 24 березня 2023 р.¹² залишилась невиконаною рекомендація XIX щодо більш чіткого формулювання визначень дисциплінарних правопорушень, які стосуються поведінки суддів, й зокрема необхідності замінити фразу «норми суддівської етики та стандарти поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду», більш чітким і конкретним формулюванням відповідного правопорушення.

Водночас, GRECO привітала підготовку Вищою радою правосуддя та її дисциплінарними органами узагальнення практики розгляду дисциплінарних справ стосовно суддів, що призвело до внесення пропозицій щодо законодавчих змін. GRECO також відзначила очікуваний стратегічний результат Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, який передбачає, серед іншого, перелік та уточнення підстав для відповідальності суддів. Це має бути зроблено за допомогою комплексу з трьох заходів, які все ще потребують завершення.

Таким чином, за результатами другого звіту-оцінки відповідності України щодо виконання рекомендацій оціночного звіту GRECO дійшла висновку, що рекомендація XIX стосовно більш чіткого визначення дисциплінарних правопорушень, які стосуються поведінки суддів, й зокрема перегляду формулювання «норми суддівської етики та стандарти поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду», була виконана частково¹³.

Практика Європейського суду з прав людини

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) стосовно питання необхідності зазначення судом мотивів прийняття рішення виробив практику пошуку відповідного балансу. Так, у низці рішень ЄСПЛ міститься вказівка на те, що вимога пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) щодо обґрунтовування судових рішень не може розумітись як обов’язок суду детально відповідати на кожен аргумент заявника¹⁴.

Зокрема, у справі **«Suominen v. Finland»** (заява № 37801/97) ЄСПЛ зазначає, що баланс між вмотивованістю судового рішення як гарантією реалізації принципу верховенства права та часом, витраченим на пошук відповідей на всі, без винятку, аргументи сторін, досягається шляхом: виключення необхідності

¹² *Fourth Evaluation Round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Interim Compliance Report Ukraine. (Adoption: 24 March 2023; Public Publication: 24 March 2023) (GrecoRC4(2023)2)*. URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680aaa790>

¹³ Доповнення до Другого звіту – оцінки відповідності України щодо виконання рекомендацій оціночного звіту GRECO четвертого раунду щодо України «Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів і прокурорів» (прийнято: 22 листопада 2024 р.; оприлюднено: 20 лютого 2025 р.) (GrecoRC4(2024)15). URL: <https://rm.coe.int/greco4-2024-15-final-ukr-add-to-the-2nd-compliance-report-ukraine-pu/1680b46473>

¹⁴ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>

надавати відповіді абсолютно на всі доводи учасників справи; мотивування судового рішення з урахуванням судової інстанції, на розгляді якої перебуває справа: відсутність, за загальним правилом, потреби повторного повного оцінювання судами першої та/чи апеляційної та/або касаційної інстанцій аргументів учасників справи, якщо таким була надана належна правова оцінка та відповідь судами попередніх інстанцій¹⁵.

Позиція ЄСПЛ щодо права на захист полягає в тому, що гарантоване пунктом с) частини третьої статті 6 Конвенції право є особливим аспектом права на справедливий судовий розгляд, гарантованого частиною першою («**Correia de Matos v. Portugal**»; «**Foucher v. France**») та гарантує, аби провадження проти обвинуваченого не здійснювалось без його належного представництва з метою захисту («**Pakelli v. Germany**»). Цей пункт передбачає три окремі складові: право захищати себе особисто, право використовувати допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, і право одержувати допомогу захисника безоплатно¹⁶.

Рішенням у справі «**Engel and others v. The Netherlands**» (заяви №№ 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72) ЄСПЛ сформував критерії (так званий «тест Енгеля»), які дають змогу поширити гарантії кримінального судочинства (процесуальні гарантії, передбачені статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод) на провадження у справах про адміністративні правопорушення (перший критерій — це правова класифікація правопорушення за національним законодавством, другий — сама природа правопорушення, третій — ступінь суворості покарання, яке відповідна особа ризикує понести).¹⁷

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своєму рішенні у справі «**Volkov v. Ukraine**» (заява № 21722/11) зазначив, що точність та передбачуваність підстав для дисциплінарної відповідальності є бажаними для цілей юридичної визначеності, особливо для гарантування незалежності суддів (§79). Дисциплінарні порушення повинні бути встановлені чітко і точно. ЄСПЛ зазначив, зокрема, що відсутність відповідної шкали санкцій за дисциплінарні проступки може не відповідати принципу пропорційності. ЄСПЛ вважає проблемною ситуацію, коли закон не надає достатніх гарантій проти зловживань і неправильного застосування дисциплінарних заходів, що шкодить

¹⁵ Рішення ЄСПЛ у справі «Suominen v. Finland» від 24.07.2003, заява № 37801/97.

URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-61178%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-61178%22]})

¹⁶ URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/fied/1012-3web.pdf>

¹⁷ Рішення ЄСПЛ у справі «Engel and others v. The Netherlands» від 8 червня 1976 року, заяви №№ 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-62037%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-62037%22]})

незалежності судової влади, а конфлікти, що виникають через різні правові думки суддів, не можуть бути вирішені дисциплінарними санкціями. ЄСПЛ констатував, що у контексті дисциплінарного права при оцінці чіткості законодавчих актів має існувати розумний підхід, оскільки загальне формулювання *actus reus* таких правопорушень є питанням об'єктивної необхідності. У протилежному випадку законодавчий акт не буде всебічно охоплювати питання та вимагатиме постійного перегляду та внесення змін, щоб відповідати новим обставинам, що виникають у практиці¹⁸.

Загалом конвенційна практика ЄСПЛ при розгляді справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів зводяться до наступних тез:

існує потреба встановлення «критеріїв професійної етики та доброчесності»;

необхідно, щоб правило етики було підготовлене та/або прийняте судовими органами;

відкриття дисциплінарної справи щодо судді може бути виключно у випадках поведінки негідної звання судді;

некоректною є поєднання у скарзі на суддю випадків порушень професійних стандартів з неналежною поведінкою, що потенційно може призвести до застосування дисциплінарних стягнень.

Міжнародні рекомендації

Варто відзначити, що у 1998 році Рада Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) ухвалила Рекомендацію з покращення етики поведінки на державній службі, у преамбулі до якої зазначено, що «етична поведінка на державній службі сприяє якості демократичного врядування й економічному та соціальному прогресові завдяки *посиленню прозорості й результативності роботи державних установ*».

ОЕСР детально пояснює поняття доброчесності в державному секторі (*public integrity*): «Доброчесність — це не лише моральне питання, це також про підвищення продуктивності економіки, ефективності державного сектору, інклюзивності суспільства й економіки. Ідеться про відновлення довіри не тільки до уряду, а й до державних установ, регуляторів, банків та корпорацій».

Потреба в уточненні підстав дисциплінарної відповідальності судді є наслідком неможливості чіткого унормування у законодавстві оціночних понять, зокрема (не)доброчесності судді як кваліфікуючої ознаки правопорушення. З наведених визначень вбачається, що формування змісту етичної поведінки ОЕСР відрізняється від національного методологічним підходом. Зокрема українське законодавство фокусується на встановленні змісту правопорушення виходячи з

¹⁸ Рішення ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine) від 9 січня 2013 року, заява № 21722/11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947#Text

його кваліфікуючих ознак, тоді як ОЕСР пропонує встановлювати умови відповідальності через встановлені негативні наслідки правопорушення державним службовцем, що з огляду на оціночний характер доброчесності вбачається доцільним.

Існуючі законодавчі ініціативи

В контексті проблематики даного розділу слід звернути увагу на проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення дисциплінарних та інших процедур від 26 березня 2025 року № 13137¹⁹. Як зазначено в пояснювальній записці до цього законопроекту, він розроблений для посилення незалежності та підзвітності судової влади, інших інститутів правосуддя шляхом удосконалення дисциплінарних процедур стосовно суддів та належного розгляду окремих ухвал судів²⁰.

Автори законопроекту пропонують зокрема уточнити підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності шляхом внесення змін до частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», встановивши, що підставами для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження може бути визнаний будь-який із таких дисциплінарних проступків:

1) умисне або внаслідок **грубої** недбалості:

а) **свавільна** відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду;

б) незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення **істотних аргументів учасників справи** щодо суті спору **всупереч нормам процесуального права**;

в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу;

д) порушення правил щодо відводу (самовідводу);

2) безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, **тривале** зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, **умисне**

¹⁹ URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/56019>

²⁰ URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/e9fb2d61-762b-4154-9657-d93fee383f30>

ненадання суддею **протягом тривалого строку** копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень;

3) допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя:

а) невідповідність способу життя судді його статусу, здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї, про що такий суддя був або мав бути обізнаний, а також невідповідність рівня життя судді задекларованим доходам;

б) використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;

в) непідтвердження суддею законності джерела походження майна, набутого ним після призначення на посаду судді;

г) вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі, керування транспортним засобом в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, та інші публічні дії, що не містять складу злочину або кримінального проступку, якщо вони завдали шкоди охоронюваним законом правам та свободам людини і громадянина або порушили громадську безпеку та громадський порядок;

г) прояв грубої неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків, інших учасників судового процесу чи осіб, присутніх у залі судового засідання;

4) умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до **ухвалення свавільного судового рішення або інших** істотних негативних наслідків;

5) розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці **ухвалення судового рішення**, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

6) неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, з **метою впливу на прийняття судового рішення**, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;

7) втручання у процес здійснення правосуддя іншими судьями;

8) непроходження суддею початкової підготовки, передбаченої статтею 89 цього Закону;

9) неподання або несвоєчасне подання суддею декларації родинних зв'язків, **декларації доброчесності** в порядку, визначеному цим Законом, **подання у таких деклараціях завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей, тверджень;**

10) суддю визнано судом винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, якщо до нього застосовано адміністративне стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Водночас, пропонується виключити з переліку підстав дисциплінарної відповідальності неподання або несвоєчасне подання суддею для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також зазначення в такій декларації завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством.

Крім того, законопроектом встановлюється градація дисциплінарних проступків з їх поділом на незначні, серйозні та істотні. Кожна категорія дисциплінарного проступку визначається в залежності від його характеру із посиланням на відповідний(-ні) пункт(-ти) частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а також в залежності від наслідків, спричинених дисциплінарним проступком. При цьому, Вища рада правосуддя затверджує критерії, за якими оцінюються наслідки дисциплінарних проступків судді.

Також автори законопроекту пропонують уточнити види дисциплінарних стягнень, що застосовуються до суддів, а також конкретизувати порядок обрання певного виду дисциплінарного стягнення в залежності від категорії дисциплінарного проступку. Так, відповідно до частини першої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до суддів може застосовуватися дисциплінарне стягнення у виді:

1) за незначний дисциплінарний проступок:

а) попередження;

б) догани - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця;

в) суворої догани - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців;

2) за серйозний дисциплінарний проступок:

а) грошового стягнення в розмірі від 25 до 50 відсотків місячної суддівської винагороди з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом шести місяців;

б) суворого грошового стягнення в розмірі від 50 до 100 відсотків місячної суддівської винагороди з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом дев'яти місяців;

в) подання про переведення судді до суду нижчого рівня з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного року;

3) за істотний дисциплінарний проступок - подання про звільнення судді з посади.

Слід також зазначити, що в альтернативному законопроекті від 7 квітня 2025 року № 13137-1²¹ пропонується виключити зі статті 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів» такий вид дисциплінарного стягнення як подання про переведення судді до суду нижчого рівня. Всі інші законодавчі зміни, запропоновані в законопроектах №№ 13137 та 13137-1, є ідентичними.

Варто звернути увагу, що з метою забезпечення правової визначеності в процесі дисциплінарного провадження стосовно судді та послідовності дисциплінарної практики ВРП подальшої конкретизації потребуватимуть такі оціночні поняття як *груба недбалість*, *свавільна відмова в доступі до правосуддя*, *істотні аргументи учасників справи*, *тривале зволікання з виготовленням або з наданням копії судового рішення*, *прояв грубої неповаги*, *ухвалення свавільного судового рішення*.

Висновки та пропозиції

У Моніторинговому звіті 2023 Директоратом правосуддя та кримінальної юстиції також було відзначено про те, що різна практика застосування підстав дисциплінарної відповідальності спричинена не лише різним розумінням передбачених оціночних понять, але й різними уявленнями правників щодо співвідношення між собою положення щодо допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, з іншими підставами дисциплінарної відповідальності.

Враховуючи сформовану практику ВРП та її дисциплінарних органів стосовно розгляду дисциплінарних справ щодо суддів, а також проведений аналіз практики кваліфікації діянь суддів відповідно до наявних законодавчих підстав дисциплінарної відповідальності, з урахуванням практики ЄСПЛ, доцільно продовжити обговорення необхідності внесення законодавчих змін стосовно уточнення та розмежування окремих складів дисциплінарних проваджень, як це пропонується в узагальненні практики розгляду Вищої ради

²¹ URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/56134>

правосуддя та її дисциплінарними органами дисциплінарних справ щодо суддів (за матеріалами справ 2017-2021 років).

Щодо необхідності виконання рекомендацій GRECO стосовно більш чіткого формулювання визначень дисциплінарних правопорушень, які стосуються поведінки суддів, й зокрема необхідності замінити фразу «норми суддівської етики та стандарти поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду», більш чітким і конкретним формулюванням відповідного правопорушення Директоратом правосуддя та кримінальної юстиції на основі проведеного аналізу та використовуючи принцип верховенства права, а саме його складову – принцип правової визначеності, висловлює пропозицію сформулювати вказану підставу дисциплінарної відповідальності через дотримання Кодексу суддівської етики. Таке формулювання підстави дисциплінарної відповідальності забезпечить ясність та передбачуваність застосування норм дисциплінарної відповідальності, виключить можливість розширеного тлумачення дотримання норм суддівської етики, убезпечить суддів від неправомірного тиску, разом з тим зумовить формування практики дотримання всіма суддями єдиних правил етики.

Однак, слід зауважити про необхідність внесення змін до статті 4 чинного Кодексу суддівської етики, затвердженого XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013²². Оскільки вказана стаття передбачає, що порушення правил етичної поведінки, встановлених цим Кодексом, не можуть самі по собі застосовуватися як підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Крім того варто зауважити, що з метою вдосконалення системи дисциплінарної відповідальності суддів в проєкті Дорожньої карті з верховенства права в підрозділі «1.2 Незалежність та неупередженість» визначено стратегічний результат «Дисциплінарна практика щодо суддів є передбачуваною, сталою та відкритою», для досягнення якого потрібно здійснити наступні заходи:

- розроблення та прийняття законопроєкту для більш точного визначення дисциплінарних проступків, пов'язаних з поведінкою суддів, з урахуванням рекомендацій Четвертого раунду оцінювання GRECO;
- систематичне узагальнення та оприлюднення практики Вищої ради правосуддя та Верховного Суду щодо дисциплінарної відповідальності суддів;
- 50% старих дисциплінарних проваджень (скарг), не розглянутих станом на 31 грудня 2023 року, вирішені із залученням служби дисциплінарних

²² Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>

інспекторів на підставі критеріїв пріоритетності розгляду дисциплінарних скарг, передбачених п. 13.7 Регламенту Вищої ради правосуддя (у редакції від 21 листопада 2023 року № 1068/0/15-23), які оприлюднені на офіційному вебсайті Вищої ради правосуддя.

Проблема 2. *Необхідність вдосконалення та спрощення механізму дисциплінарного розслідування та розгляду дисциплінарних справ.*

В постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки» від 04.03.2023 № 220 була звернута увага на необхідність аналізу двох ключових питань:

- прозорість здійснення розгляду дисциплінарних скарг, а також перегляду рішень Дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя;
- забезпечення балансу між здійсненням дисциплінарного провадження та забезпеченням права судді на відставку.

Нормативне регулювання

Із набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя» №1635-IX від 14.07.2021, було вдосконалено та спрощено механізми дисциплінарного розслідування та розгляду дисциплінарних справ, насамперед – завдяки запровадженню інституту дисциплінарних інспекторів та наділенню їх процесуальними повноваженнями із підготовки до розгляду дисциплінарних скарг щодо суддів, а також здійснення дисциплінарного провадження.

Стаття 107 Закону передбачає, що право на звернення із скаргою щодо дисциплінарного проступку судді, з повідомленням про вчинення дисциплінарного проступку суддею (дисциплінарною скаргою) має будь-яка особа. Громадяни здійснюють зазначене право особисто або через адвоката, юридичні особи – через адвоката, органи державної влади та органи місцевого самоврядування – через своїх керівників або представників. Адвокат зобов'язаний перевірити факти, що можуть тягнути за собою дисциплінарну відповідальність судді, до подання відповідної дисциплінарної скарги.

Статтею 107 Закону визначено основні відомості, які мають міститися у скарзі:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) скаржника, його місце проживання (перебування) або місцезнаходження, поштовий індекс, номери засобів зв'язку;

- 2) прізвище, ім'я, по батькові та посада судді (суддів), щодо якого (яких) подано скаргу;
- 3) конкретні відомості про наявність у поведінці судді ознак дисциплінарного проступку, який відповідно до частини першої статті 106 Закону може бути підставою для дисциплінарної відповідальності судді;
- 4) посилення на фактичні дані (свідчення, докази), що підтверджують зазначені скажником відомості.
- 5) підпис скажника із зазначенням дати її підписання.

Вища рада правосуддя затверджує та розміщує на офіційному веб-порталі судової влади зразок дисциплінарної скарги.

Відповідно до статей 42, 43, 46, 48 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» (далі – Закон про ВРП) та Регламенту Вищої ради правосуддя, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 24.01.2017 № 52/0/15-17 (далі – Регламент ВРП) дисциплінарні провадження щодо суддів здійснюють Дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя.

Дисциплінарне провадження розпочинається після отримання Вищою радою правосуддя скарги щодо дисциплінарного проступку судді, з повідомленням про вчинення дисциплінарного проступку суддею (дисциплінарної скарги), поданої відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», або за ініціативою Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя чи за зверненням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у випадках, визначених законом.

Днем початку здійснення дисциплінарного провадження є день отримання Вищою радою правосуддя відповідної дисциплінарної скарги або день ухвалення Дисциплінарною палатою Вищої ради правосуддя рішення про відкриття відповідної дисциплінарної справи за власною ініціативою чи день отримання Вищою радою правосуддя відповідного звернення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Дисциплінарне провадження включає:

1. Попередню перевірку дисциплінарної скарги, вивчення матеріалів для встановлення ознак вчинення суддею дисциплінарного проступку, ухвалення рішення про залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги, відмову у відкритті дисциплінарної справи або відкриття дисциплінарної справи.

Автоматизованою системою розподілу справ визначається дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя для попередньої перевірки відповідної дисциплінарної скарги, який за відсутності підстав для залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги - протягом тридцяти днів з дня отримання такої скарги готує матеріали з пропозицією про відкриття або про відмову у

відкритті дисциплінарної справи. У разі обґрунтованої потреби додаткової перевірки дисциплінарної скарги строк може бути продовжений, але не більш як на п'ятнадцять днів.

Дисциплінарна палата протягом тридцяти днів з дня отримання висновку дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя - доповідача розглядає такий висновок та додані до нього матеріали без виклику судді та особи, яка подала дисциплінарну скаргу, і за результатами розгляду ухвалює рішення про відкриття або про відмову у відкритті дисциплінарної справи.

Рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи на вимогу члена Дисциплінарної палати, який не згодний з таким рішенням, або на вимогу дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя - доповідача передається (не пізніше ніж на п'ятий день із дня постановлення ухвали в дисциплінарній справі) для розгляду та остаточного ухвалення до Вищої ради правосуддя у пленарному складі.

2. Підготовку дисциплінарної справи до розгляду, розгляд дисциплінарної справи та ухвалення рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.

Після відкриття дисциплінарної справи дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя - доповідач здійснює підготовку справи до розгляду Дисциплінарною палатою, визначає свідків чи інших осіб, які підлягають виклику або запрошенню взяти участь у засіданні, та вчиняє інші дії, необхідні для розгляду справи Дисциплінарною палатою.

За результатами підготовки справи доповідач готує висновок та не пізніше тридцяти днів з дня відкриття дисциплінарної справи передає його для розгляду Дисциплінарною палатою, а також повідомляє судді та скажнику про наявність проекту такого висновку.

Суддя та скажник мають право ознайомитися з проектом висновку дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя - доповідача та матеріалами дисциплінарної справи в порядку, визначеному регламентом Вищої ради правосуддя.

Якщо в матеріалах, підготовлених дисциплінарним інспектором Вищої ради правосуддя - доповідачем, вбачаються суттєві недоліки (необґрунтованість висновку, непропорційність виду дисциплінарного стягнення) і у зв'язку з цим Дисциплінарна палата не може ухвалити відповідне рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову у притягненні до дисциплінарної відповідальності судді, така Дисциплінарна палата протягом 15 днів з дня отримання таких матеріалів повертає їх разом із проектом висновку дисциплінарному інспектору - доповідачу на доопрацювання.

Доповідач зобов'язаний здійснити доопрацювання протягом десяти робочих днів з дня повернення йому матеріалів, надавши Дисциплінарній палаті свій оновлений висновок. Повторне повернення проекту висновку і матеріалів на доопрацювання не допускається.

3. Розгляд скарги на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарна палата розглядає дисциплінарну справу протягом дев'яноста днів з дня її відкриття. Цей строк може бути продовжений Дисциплінарною палатою не більше ніж на тридцять днів у виключних випадках, у разі потреби додаткової перевірки обставин та/або матеріалів дисциплінарної справи.

Дисциплінарна палата може зупинити розгляд дисциплінарної справи у разі:

1) перебування судді у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до безпосередньої участі у бойових діях чи здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення);

2) тимчасової непрацездатності або перебування судді у відпустці;

3) існування інших обставин, які унеможливають розгляд такої справи.

Рішення у дисциплінарній справі ухвалюється відкритим поіменним голосування простою більшістю голосів.

Згідно частини п'ятнадцятої статті 49 Закону про ВРП *загальна тривалість здійснення дисциплінарного провадження не може перевищувати 18 місяців* з дня отримання Вищою радою правосуддя відповідної дисциплінарної скарги або з дня ухвалення Дисциплінарною палатою Вищої ради правосуддя рішення про відкриття відповідної дисциплінарної справи за власною ініціативою чи з дня отримання Вищою радою правосуддя відповідного звернення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України до дня ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності, без урахування часу зупинення розгляду дисциплінарної справи. У разі порушення зазначеного строку дисциплінарне провадження підлягає закриттю за рішенням Дисциплінарної палати.

Отже, нормативно врегульовано чітко всі етапи дисциплінарного провадження та визначені строки для їх проведення.

Стосовно прозорості здійснення розгляду дисциплінарних скарг, то статтями 46-48, 49 Закону про ВРП та Регламентом ВРП передбачено участь судді та скаргника на всіх етапах дисциплінарного провадження.

Так, за результатами попередньої перевірки дисциплінарної скарги ухвала про відмову у відкритті дисциплінарної справи не пізніше ніж через три дні з дня її постановлення надсилається судді, щодо якого подано дисциплінарну скаргу, та особі, яка подала дисциплінарну скаргу.

Суддя та скаржник мають право ознайомитися з проектом висновку дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача та матеріалами дисциплінарної справи в робочий час у приміщенні ВРП, призначеному для проведення прийому громадян, у присутності працівника секретаріату Ради.

Суддя та скаржник мають бути повідомлені про засідання Дисциплінарної палати не пізніше ніж за десять днів до дня його проведення в порядку, визначеному регламентом Вищої ради правосуддя, та шляхом розміщення відповідної інформації на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя. Суддя вважається належним чином повідомленим, якщо повідомлення направлено на адресу його місця проживання чи перебування або на адресу суду, в якому такий суддя обіймає посаду, а за неможливості такого направлення – розміщено на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя.

Розгляд дисциплінарної справи здійснюється Дисциплінарною палатою за участю дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача, судді, щодо якого відкрито дисциплінарну справу, та скаржника. Суддя, скаржник можуть брати участь у розгляді справи самостійно та/або через свого представника. У разі відсутності судді з поважних причин розгляд дисциплінарної справи Дисциплінарною палатою переноситься (у разі повторної відсутності судді розгляд дисциплінарної справи здійснюється Дисциплінарною палатою без його участі, крім випадків, якщо суддя не був повідомлений або повідомлений з порушенням частини п'ятої статті 48 Закону про ВРП).

Учасники дисциплінарної справи мають право подавати докази, надавати пояснення, заявляти клопотання про виклик свідків, ставити запитання учасникам дисциплінарної справи, висловлювати заперечення, заявляти інші клопотання або відводи, ознайомлюватись з матеріалами справи. Для ознайомлення можуть надаватися матеріали, які безпосередньо пов'язані зі скаргою, із дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних щодо знеособлення персональних даних.

Статтею 49 Закону про ВРП передбачено, що розгляд дисциплінарної справи відбувається у відкритому засіданні Дисциплінарної палати, в якому беруть участь дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач, суддя, скаржник, їх представники.

Перебіг засідання Дисциплінарної палати транслюється в режимі реального часу на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя, крім випадків, якщо здійснення розгляду у відкритому засіданні може призвести до розголошення

таємниці, що охороняється законом; для запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя осіб, які беруть участь у розгляді дисциплінарної справи.

Але навіть при відсутності трансляції засідання в режимі реального часу, перебіг розгляду дисциплінарної справи та оголошення результатів її розгляду фіксуються технічними засобами.

Резолютивна частина рішення оголошується на засіданні негайно після його прийняття. Копія рішення Дисциплінарної палати у триденний строк з дня оголошення його резолютивної частини вручається чи надсилається судді та скаргнику.

Щодо порядку оскарження рішень у дисциплінарних справах

Відповідно до статей 35, 51-52 Закону про ВРП та Регламенту ВРП рішення Вищої ради правосуддя може бути оскаржене до Верховного Суду протягом тридцяти днів з дня його ухвалення.

Скарга на рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі може бути подана виключно до Вищої ради правосуддя. Рішення Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя може бути оскаржено до Вищої ради правосуддя суддею, щодо якого ухвалено відповідне рішення.

Скаргник має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до Вищої ради правосуддя за наявності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження. Дисциплінарна палата може надати такий дозвіл, зокрема в разі, якщо рішення ухвалено не одноголосно та/або якщо ухвалене рішення не збігається з позицією доповідача.

Скарга на рішення Дисциплінарної палати має бути подана не пізніше десяти днів з дня його ухвалення. Вища рада правосуддя може поновити строк для оскарження рішення Дисциплінарної палати, якщо визнає, що він був пропущений з поважних причин. Вища рада правосуддя розглядає скарги на рішення Дисциплінарної палати не пізніше тридцяти днів із дня їх надходження.

У розгляді скарги не беруть участі члени Вищої ради правосуддя, які входять до Дисциплінарної палати, що ухвалила оскаржуване рішення.

Рішення за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі Вища рада правосуддя ухвалює відкритим поіменним голосуванням. Копія такого рішення Вищої ради правосуддя у триденний строк з дня його ухвалення вручається чи надсилається судді, скаргнику або їх представникам.

Рішення Вищої ради правосуддя, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав:

1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;

2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;

3) суддя не був належним чином повідомлений про засідання Вищої ради правосуддя - якщо було ухвалено будь-яке з рішень, визначених пунктами 2-5 частини десятої статті 51 Закону про ВРП;

4) рішення не містить посилань на визначені законом підстави дисциплінарної відповідальності судді та мотиви, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків.

Право на оскарження до суду рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, має суддя, щодо якого було ухвалено відповідне рішення, та скаргник, якщо рішення Вищої ради правосуддя ухвалене за його скаргою. У випадку скасування судом рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, Вища рада правосуддя розглядає відповідну дисциплінарну справу повторно. Повторний розгляд справи здійснюється Вищою радою правосуддя у пленарному складі у порядку, визначеному статтею 49 Закону про ВРП.

Варто також звернути увагу на те, що міжнародні стандарти визначають процесуальні права суддів у дисциплінарному провадженні для забезпечення юридичної визначеності, справедливої процедури та недопущення свавілля у процесі притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Відповідно до статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, необхідно дотримуватися щонайменше таких процесуальних гарантій:

- після відкриття дисциплінарної справи суддя має право на ознайомлення з матеріалами справи та матеріалами попереднього розслідування, якщо таке проводилося;

- суддя, стосовно якого відкрили дисциплінарну справу, повинен мати право на захист та представника;

- розгляд дисциплінарної справи має відбуватись із дотриманням принципу змагальності;

- суддя, стосовно якого відкрили дисциплінарну справу, має право надавати пояснення на свій захист та право надавати докази щодо фактів, у яких він обвинувачується;

- слухання має бути публічним, а рішення має бути обґрунтованим, пропорційним до характеру дисциплінарного проступку та повинно оприлюднюватися²³.

Вказані міжнародні стандарти передбачені чинним законодавством України.

Стосовно забезпечення балансу між здійсненням дисциплінарного провадження та забезпеченням права судді на відставку

Право на відставку є однією з гарантій незалежності судді (пункт 11 частини п'ятої статті 48 Закону).

Суддя, який має стаж роботи на посаді судді не менше двадцяти років, має право подати заяву про відставку. Заява про відставку подається суддею до Вищої ради правосуддя, яка протягом одного місяця з дня надходження відповідної заяви ухвалює рішення про звільнення судді з посади. За суддею, звільненим за його заявою про відставку, зберігається звання судді та гарантії недоторканності, встановлені для судді до його виходу у відставку (стаття 116 Закону).

Суддя, який вийшов у відставку має право на:

- щомісячне довічне грошове утримання;

Щомісячне довічне грошове утримання виплачується судді у відставці в розмірі 50% суддівської винагороди судді, який працює на відповідній посаді. За кожний повний рік роботи на посаді судді понад 20 років розмір щомісячного довічного грошового утримання збільшується на 2% грошового утримання судді (стаття 142 Закону).

- вихідну допомогу;

Судді, який вийшов у відставку, виплачується вихідна допомога в розмірі 3 місячних суддівських винагород за останньою посадою (стаття 143 Закону).

- медичне обслуговування та санаторно-курортне лікування суддів та членів їхніх сімей (стаття 144 Закону).

Однак статтею 145 Закону передбачені випадки, коли відставка припиняється, а саме, у разі повторного призначення його на посаду; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього за вчинення умисного злочину; припинення його громадянства або набуття ним громадянства іншої держави; визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим. Рішення про припинення відставки судді ухвалюється ВРП. Припинення відставки судді є підставою для припинення виплати йому щомісячного довічного грошового утримання, що було нараховано у зв'язку з відставкою.

²³ Дисциплінарна відповідальність суддів: стандарти, підстави і процедури (стор. 13).

URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77de2d5c-6105-4db5-be58-892330db0065/content>

Закон про ВРП визначає статус, повноваження, засади організації та порядок діяльності ВРП. ВРП відповідно до повноважень, серед іншого забезпечує здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді; утворює органи для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів; розглядає скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді (пункти 3-5 частини першої статті 3 Закону про ВРП).

Главою 6 розділу II Закону про ВРП передбачено питання звільнення судді з посади, зокрема за особливими обставинами. Питання про звільнення судді з підстав, визначених пунктом 3 частини шостої статті 126 Конституції України (вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді), ВРП розглядає на підставі подання Дисциплінарної палати про звільнення судді. Суддя, стосовно якого розглядається питання про звільнення, повідомляється про засідання Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному цим Законом. Неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності (частина третя статті 56 Закону про ВРП).

Відповідно до положень статті 55 Закону про ВРП питання про звільнення судді з підстав, визначених пунктами 1 та 4 частини шостої статті 126 Конституції України (неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я; подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням), розглядається на засіданні ВРП.

Вища рада правосуддя має право зупинити розгляд питання про звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 1 та 4 частини шостої статті 126 Конституції України, на час розгляду скарги або заяви, наслідком якої може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 2, 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України (порушення суддею вимог щодо несумісності; вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна).

За результатами розгляду питання про звільнення судді з підстав, визначених пунктами 1 та 4 частини шостої статті 126 Конституції України, ВРП ухвалює вмотивоване рішення.

Отже, законодавець чітко розмежовує право судді вийти у відставку (як гарантію його незалежності) та запобігає можливості використати право на відставку як можливість уникнення дисциплінарної відповідальності.

Пунктом 13.7. Регламенту Вищої ради правосуддя передбачено, що дисциплінарні провадження щодо суддів здійснюються в хронологічному порядку за датою надходження з урахуванням такої пріоритетності:

якщо наслідком може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України;

щодо судді, який звернувся із заявою про відставку, якщо наслідком може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України;

щодо судді, кваліфікаційне оцінювання якого зупинено у зв'язку з розглядом дисциплінарної скарги;

щодо судді, стосовно якого Вищою кваліфікаційною комісією суддів України внесена рекомендація про призначення за результатами конкурсу на зайняття вакантної посади судді, переведення, якщо наслідком може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України;

якщо у скарзі наведені відомості про дії судді, що викликали значний суспільний інтерес.

Практика застосування

Вища рада правосуддя є судом в розумінні висновків Європейського суду з прав людини, відповідно до яких судом слід вважати будь-який юрисдикційний орган, що вирішує питання, віднесені до його компетенції на підставі норм права, відповідно до встановленої процедури. У процедурі перегляду рішень Дисциплінарних палат Вища рада правосуддя фактично виступає як суд апеляційної інстанції, що переглядає рішення Дисциплінарної палати на предмет його обґрунтованості, вмотивованості, відповідності встановленим під час дисциплінарного провадження обставинам, пропорційності застосованого до судді стягнення з урахуванням характеру дисциплінарного проступку, його наслідків, особи судді, ступеня його вини, наявності інших дисциплінарних стягнень, інших обставин, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Аналіз практики Вищої ради правосуддя із перегляду рішень Дисциплінарних палат дає можливість дійти висновку, що практика з розгляду скарг на рішення Дисциплінарних палат у дисциплінарних справах стосовно суддів загалом є однорідною. В усіх випадках залишення без змін рішень про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності Вища рада правосуддя констатувала, що Дисциплінарні палати обирали види дисциплінарних стягнень суддям з урахуванням обставин дисциплінарної справи

та принципу пропорційності²⁴.

Також варто врахувати існуюче навантаження на ВРП під час розгляду дисциплінарних справ. 23 грудня 2024 року розпочала роботу служба дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя²⁵. Наразі кількість скарг, які мають бути передані дисциплінарним інспекторам, визначеним автоматизованою системою розподілу справ становить близько 11 тисяч²⁶.

Стосовно випадків на практиці, що судді, щодо яких здійснюється дисциплінарне провадження, ще до його завершення звільняються з посад на підставі заяв про відставку варто врахувати наступне.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 12 листопада 2020 року № 9901/223/19 Велика Палата Верховного Суду погодила з висновком суду першої інстанції про те, що у випадку розгляду дисциплінарної скарги на дії судді та одночасного подання таким суддею заяви про звільнення його у відставку пріоритетному застосуванню підлягає норма, яка передбачає зупинення розгляду питання про звільнення судді з посади з визначеної пунктом 4 частини шостої статті 126 Конституції України підстави до закінчення розгляду наявних дисциплінарних скарг на дії цього судді. Тим самим право судді на відставку обумовлюється бездоганною репутацією, неухильним дотриманням вимог закону і принципу верховенства права, присяги судді, дотримання високих стандартів поведінки з метою зміцнення довіри громадян у чесність, незалежність, неупередженість та справедливість суду.

Практика оскарження рішень Дисциплінарних палат підтверджує комплексний підхід до аналізу матеріалів дисциплінарних справ. Так, зокрема, рішенням Вищої ради правосуддя від 23.11.2017 № 3760/0/15-17 скасовано рішення Другої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та закриття дисциплінарного провадження у зв'язку з тим, що подання суддею заяви про відставку у цьому конкретному випадку не мало ознак уникнення дисциплінарної відповідальності, оскільки спричинене сукупністю юридичних фактів: досягненням суддею шістдесяти п'яти років, що перешкоджало подальшому перебуванню на посаді судді, та наявністю права бути звільненим у відставку.

Однак є дослідження, які відображені в аналітичному звіті, що судді уникають дисциплінарної відповідальності, йдучи у відставку. Зокрема,

²⁴ URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/uzagalnennya_pereglyad_rishen_dp_1.docx

²⁵ URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/48855>

²⁶ URL: <https://hcj.gov.ua/news/sekretariat-vrp-rozpochav-avtomatyzovanyy-rozpodil-dyscyplinaryh-skarg-na-suddiv-mizh>

наведено приклад, що 19 липня 2019 року було подано дисциплінарну скаргу до ВРП щодо судді. Скарга стосувалася систематичного та безпідставного затягування розгляду справ про адміністративні правопорушення за ст. 130 КУпАП (керування транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння), внаслідок чого правопорушники уникали будь-якої адміністративної відповідальності. Ухвалою від 22 січня 2020 року була відкрита дисциплінарна справа щодо судді. За такі системні порушення суддя міг отримати стягнення у виді подання про звільнення. Однак 24 березня 2020 року він подав до ВРП заяву про відставку. 09 квітня 2020 року ВРП звільнила суддю у зв'язку з поданням заяви про відставку, не зважаючи на відкрите дисциплінарне провадження. І вже 15 квітня 2020 року було закрито дисциплінарну справу щодо судді, у зв'язку зі його звільненням його у відставку. Таким чином, суддя unik якої-небудь відповідальності за свої систематичні порушення та буде отримувати довічне щомісячне утримання з бюджету.

Аналогічні зауваження також підтверджуються іншим аналітичним оглядом в якому наводиться приклад, що дисциплінарна скарга на суддю була подана 2 лютого 2017 року, 23 лютого 2017 року суддя звільнена у відставку, і лише 26 жовтня 2017 року скарга була залишена без розгляду та повернута скаржнику. Автори звіту роблять висновок, що в цьому випадку був порушений розумний строк перевірки дисциплінарної скарги, що, в свою чергу, може негативно впливати на репутацію Вищої ради правосуддя²⁷.

Також критикується підхід Вищої ради правосуддя, що за наявності рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення з посади, суддю може бути звільнено з інших підстав, для прикладу, у зв'язку з поданням заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням. Зокрема зазначається, що такий підхід є неприйнятним з огляду на різні правові наслідки. У тих випадках, коли має місце конкуренція підстав для звільнення судді, пріоритетними підставами з урахуванням статусу судді і вимог до його/її діяльності мають бути підстави, передбачені пунктами 3 та 6 частини шостої статті 126 Конституції України²⁸.

Існуючі законодавчі ініціативи

Доцільно також згадати про проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та інших законодавчих актів України

²⁷ Дисциплінарна відповідальність суддів: стандарти, підстави і процедури (стор. 49). URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77de2d5c-6105-4db5-be58-892330db0065/content>

²⁸ Дисциплінарна відповідальність суддів: стандарти, підстави і процедури (стор. 175). URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77de2d5c-6105-4db5-be58-892330db0065/content>

щодо уточнення порядку звільнення суддів у відставку та забезпечення їх утримання» від 30 травня 2023 року № 9343, яким пропонується, що заява про відставку не розглядається Вищою радою правосуддя під час здійснення дисциплінарного провадження щодо судді, наслідком якого може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 2, 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України.

Автори проєкту зазначають, що метою його прийняття є усунення можливостей для зловживання правом відставки суддям, які є підозрюваними або обвинуваченими у вчиненні умисного злочину.

Цілком підтримуючи мету проєкту варто зазначити, що слід врегулювати строк на який зупиняється можливість особи звільнитись з займаної посади. Адже право на відставку за своєю суттю є звільненням, тому слід для виконання конституційних приписів верховенства права передбачити чіткий строк для розгляду дисциплінарного провадження судді та прийняти рішення або про звільнення або про надання можливості піти у відставку.

Висновки та пропозиції

Проведений аналіз доцільності вдосконалення та спрощення механізму дисциплінарного розслідування та розгляду дисциплінарних справ свідчить про належний рівень нормативно-правового регулювання.

Всі етапи дисциплінарного провадження чітко визначені, передбачені строки їх виконання, дублювання етапів чи його окремих складових відсутні.

Також нормативно врегульовано права скажника та судді на участь в розгляді дисциплінарної скарги, інформування їх про етапи розгляду.

Крім того, нормативно врегульовано, що розгляд дисциплінарних скарг здійснюється прозоро та відкрито. За загальним правилом такий розгляд транслюється в режимі реального часу. Але навіть при відсутності трансляції засідання в режимі реального часу, перебіг розгляду дисциплінарної справи та оголошення результатів її розгляду фіксуються технічними засобами.

Проблемним питанням вбачається норма частини першої статті 51 Закону про ВРП, яка передбачає, що скажник має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до ВРП лише за наявності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження.

Проте, Регламентом ВРП дискреційні повноваження Дисциплінарної палати обмежено та передбачено пунктом 13.43, що Дисциплінарна палата надає дозвіл скажнику на оскарження рішення Дисциплінарної палати, зокрема в разі, якщо рішення ухвалено не одноголосно та/або якщо ухвалене рішення не збігається з позицією доповідача.

Враховуючи, що норма про обмеження можливості оскарження рішення Дисциплінарних палат ВРП була внесена до Закону про ВРП у зв'язку з тим, що існувала практика зловживання правом на оскарження, а також враховуючи поточний рівень завантаженості ВРП (близько 11 тисяч скарг), доцільно наразі відкласти питання про внесення змін до порядку оскарження рішень Дисциплінарних палат ВРП.

Однак, доцільно провести моніторинг чи достатнім є перелік підстав у пункті 13.43 Регламенту ВРП для надання дозволу скаржнику на оскарження рішення ДП ВРП та розглянути доцільність його розширення.

Стосовно забезпечення балансу між здійсненням дисциплінарного провадження та забезпеченням права судді на відставку пропонується нормативно уточнити у статті 55 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», що Вища рада правосуддя зупиняє розгляд питання про звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 1 та 4 частини шостої статті 126 Конституції України, на час розгляду скарги або заяви, наслідком якої може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 2, 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України, а також строк на який зупиняється розгляд заяви про відставку з метою не порушення права судді на звільнення.